

BIBLICUM ŚLĄSKIE
KURS ZASADNICZY

Wykład XXVII - Wymiar teologiczny oraz znaczenie Księgi Liczb w historii zbawienia. Część I

Nazwa i struktura

Określenie Księga Liczb jest tłumaczeniem greckiej nazwy *Arithmoi*, której w łacińskiej wersji odpowiada określenie *Numeri*. Tłumacze Septuaginty podjęli prawdopodobnie starszą tradycję hebrajską, w której księgę tę nazywano *Piątą* (Księgą Tory) i dodawano do tego określenia słowa *poddani musztrze* (m. *Yoma* 7,1; m. *Menach* 4,3). Nazwa ta odzwierciedla nasuwające się po lekturze dzieła wrażenie, że opisane w niej wydarzenia mają charakter militarny i przypominają rodzaj marszu wojskowego. Idąc tym śladem księgę można podzielić nawet na dwie zasadnicze części: przygotowanie planu marszu (Lb 1,1-10,10) oraz jego wykonanie (Lb 10,11-36,13). Istnieje jednak także inna możliwość podziału księgi. Zawiera ona bowiem relację o dwóch spisach ludności (Lb 1; 26) oraz wiele innych wyliczeń, jak np. suma ofiar złożonych przez przywódców plemion (Lb 7), czas służby lewitów (Lb 4,3; 8,24), liczba dni potrzebnych na oczyszczenie (Lb 19,12), liczbę zwierząt przeznaczonych na ofiary przy okazji świąt (Lb 28; 29) czy podział łupów (Lb 31,32-47). Tradycja hebrajska stosuje dziś jednak częściej inny tytuł dla tej księgi – *na pustyni*. Wyraża ono ważny aspekt związany z treścią księgi. Większość wydarzeń rozgrywa się w niej bowiem w scenerii pustyni. Sam zwrot *na pustyni* jest jednak dopiero piątym słowem w pierwszym zdaniu tego dzieła. Czasem więc używa się w tradycji żydowskiej, zgodnie z przyjętą zasadą, pierwszego słowa: *i powiedział* (Raszi, komentarz do Wj 38,26).

Podział strukturalny Księgi Liczb nie jest sprawą łatwą. Większość badaczy kieruje się tu kryteriami geograficznymi i bierze pod uwagę trzykrotną zmianę scenerii, w której rozgrywają się opisywane wydarzenia. Mając to na

uwadze, podział mógłby być trzyczęściowy: Synaj (Lb 1,1-10,10), wędrówka po pustyni (40 lat – 40 stacji por. Lb 33) do Kadesz-Barnea (Lb 10,11-20,13) i Moab, gdzie zaczyna się podbój Zajordanii i przygotowania do wkroczenia na zachodni brzeg Jordanu (Lb 20,14;36,13). Problem z takim podziałem wiąże się jednak z tym, że egzegeci różnią się w kwestii ustalenia granic dla poszczególnych części. Dla przykładu Martin Noth zaczyna drugą część w Lb 11,1 i kończy w Lb 22,13. Leo Schmidt kończy z kolei część drugą na rozdziale 21 i rozpoczyna część trzecią od Lb 22,1, gdzie znajduje się informacja o dotarciu na stepy Moabu. Podobnie czyni Horst Seebass, zaliczając jednak Lb 22,1 do środkowej części. Philip J. Budd proponuje z kolei podział tematyczny: kontynuacja wspólnoty na Synaju (1,1-9,14), podróż (Lb 9,15-25,18), przygotowania do osiedlenia się w Kanaanie (Lb 26,1-35,34).

Część badaczy proponuje też podział na dwie części uważając, że nie ma w zasadzie żadnych formalnych wskazówek uzasadniających wyróżnienie drugiej części księgi. W ich opinii Moab jest w zasadzie tylko drugim etapem pobytu na pustyni po opuszczeniu Synaju. Stąd też proponuje się podział na dwie części: Lb 1,1-10,10 i 10,11-36,13. Kryterium pozwalającym na taki podział jest, wspomniany wcześniej, „militarny” koloryt księgi. Przygotowania z Lb 1,1-10,10 mają cechy organizowania się na sposób wojskowy i nie dotyczą jednego tylko etapu dalszej wędrówki, ale całej drugiej części. Z tego względu dwa obecne w drugiej części motywy: plan i wykonanie, pozwalają na potraktowanie obu kwestii jako dwa etapy jednego dzieła. Jean Louis Ska podejmuje tę propozycję, ale uważa, że należy ją nieco zmodyfikować i dokonać podpodziału drugiej części. Można tu bowiem wyróżnić dwie sekcje: Izrael zaczyna marsz na Synaju i wędruje w kierunku Ziemi Obiecanej, a potem zaczyna podbój tego terytorium. Jego zdaniem kampania militarna w drugiej części nie jest dokładnie taka sama. Czasowniki opisujące fakt, że Izrael zdobył terytorium i się na nim osiedlił, pojawiają się dopiero w Lb 21,21-26, w opowiadaniu o wojnie z Sichonem, królem Amorytów (por. Lb 21,24.25.31).

Dopiero od tego momentu opowiadania skupia się na temacie podboju (por. czasownik *podbijać* w w. 24). W konsekwencji badacz ten proponuje następujący podział: przygotowanie kampanii (Lb 1,1-10,10) i wykonanie planu (Lb 10,11-36,13), które ma dwa etapy: wędrówka przez pustynię (Lb 10,11-21,20) i początek podboju (Lb 21,21-36,13).

Inną jeszcze, szeroko dyskutowaną, propozycję dwuczęściowego podziału księgi sugeruje Dennis Olson. Jego zdaniem kryterium takiego podziału mogą wyznaczać dwa spisy ludności, o których mowa w Lb 1 i 26. Zwrot „czterdzieści lat na pustyni” stanowi element przejścia od starej generacji Izraelitów (pokolenie Exodusu) do nowej (pokolenie podboju). Proponuje w związku z tym podział pokoleniowy Lb 1-25//26-36. Po przygotowaniach do wymarszu (Lb 1-10) Izraelici ruszają w drogę i od razu zaczynają się buntować (Lb 11-12), co swój szczytowy moment znajduje w wydarzeniach związanych z misją wywiadowców (Lb 13-14). W tym momencie pokolenie Wyjścia zostaje skazane na wymarcie na pustyni bez możliwości wejścia do Ziemi Obiecanej. Dalsza część księgi opowiada o kolejnej serii buntów (Lb 16-17; 20-21; 25) i śmierci większości tego pokolenia. Bóg daje jednak w międzyczasie także nadzieję na przyszłość poprzez militarne zwycięstwa, jakie odnoszą Izraelici w tym okresie (Lb 15; 21). Kulminacyjny moment dla tego motywu znajduje się w opowiadaniu o Balaamie i jego błogosławieństwie udzielonym Izraelowi (Lb 22-24). Ostatecznie jednak reszta starego pokolenia Izraelitów podnosi kolejny bunt i zostaje wytracona w Baal-Peor (Lb 25). Druga część księgi związana jest z kolejnym spisem ludności. Poza kilkoma formalnymi podobieństwami do części pierwszej (por. Lb 1,2-3 i 26,2' Lb 1,2-3 i 26,57-62), zawiera ona także istotne różnice. Nie mówi się tu już o liczbie tych, których spisano za pierwszym razem i wspomina się z tego pokolenia jedynie dwóch wiernych wywiadowców (Jozue i Kaleb; por. Lb 26,63-65 i 14,26-35). W drugiej części zmienia się też ton opowiadania. Bardziej niż bunt i śmierć dominuje tu życie i nadzieja. Nie opowiada się o śmierci żadnego Izraelity, a kontrowersje znajdują

zawsze swoje pokojowe rozwiązanie (Lb 27,1-11; 31,14-15; 32,7-42). Historia nowego pokolenia zaczyna się u wrót Ziemi Obiecanej (por. 1,1: po środku pustyni Synaj; Lb 26,3: Moab nad Jordanem). Drugi etap ma swoją inkluzję (Lb 27/36: dyskusja nad prawem do dziedziczenia ziemi przez córki Selofchada).

Propozycja ta, choć ciekawa, ma jednak swoich przeciwników. Eryl Davies stwierdza wprawdzie, że zawiera ona w sobie wiele ciekawych obserwacji, ale nie można zgodzić się z tym, że decydujący przełom strukturalny dokonuje się w Lb 26. Jak zauważa ten badacz, w pierwszej części proponowanego przez Dennisa Olsona podziału, także nie brak atmosfery pełnej optymizmu i nadziei. Do takich pozytywnych akcentów należą wspomniane zwycięstwa militarne pokolenia Exodusu (Lb 21,1-3.21-32.33-35) i błogosławieństwo Balaama (Lb 23,7nn;18nn; 24,3nn.15nn). Z drugiej strony także dla drugiego pokolenia istnieje groźba śmierci na pustyni (Lb 32,14-15), podobnie jak miało to miejsce w przypadku pokolenia Wyjścia (por. Lb 14,28-30). W konsekwencji zdecydowana większość badaczy preferuje dziś kryterium geograficzne.

Podziały strukturalne, o których była mowa powyżej, są niewątpliwie próbą odczytania orędzia teologicznego zawartego w księdze. Trzeba jednak przyznać, że jego koherentna interpretacja napotyka wiele trudności, gdyż tematyczne połączenia niektórych perykop są czasem bardzo luźne. Można jednak wskazać na jeden zasadniczy temat, który tworzy nić przewodnią dla całego dzieła. Jest nim wędrówka Izraela do Ziemi Obiecanej. Uważnego czytelnika uderza też charakterystyczny dla tej księgi układ tekstów, w którym przeplatają narracja (N) i przepisy prawne (L) [por. Lb 1-4 (N); 5-6 (L); 7-9 (N); 10,1-10 (L); 10,11-14,45 (N); 15 (L); 16-17 (N); 18-19 (L); 20-27 (N); 28-30 (L); 31,1-33,49 (N); 33,50-35,34 (L); 36 (L)]. Łatwo zauważyć też, że prawa przeważają w sekcji związanej z pobytem na Synaju (Lb 1,1-10,10), w Kadesz (Lb 15.18-19) i na stepach Moabu (Lb 28-30.34.36), zaś narracja w sekcji związanej z wędrówką po pustyni. Nie jest to oczywiście sztywną regułą, gdyż

niektóre wydarzenia związane z narratywnym stylem wypowiedzi mają miejsce także podczas postoju (Lb 13-14; 16-17; 31-32), a niektóre prawa przekazywane są w formie narracji (Lb 9,1-14: Pascha; Lb 15,32-36: zbieranie drewna; Lb 27,1-11: córki Selofchada). Z tego też względu niektórzy badacze oprócz tekstów narratywnych i legislacyjnych, wyróżniają dodatkowo kategorię określaną jako teksty mieszane. Wyróżniają przy tym prawa wprowadzone poprzez narracje (Lb 9,6-14) i opowiadania stylizowane na teksty prawne (Lb 1: 3-4; 5,1-4; 9,1-5). Taki styl jest typowy dla szkoły kapłańskiej i zawsze trudno jest odróżnić w tego rodzaju tekstach wyraźną granicę pomiędzy narracją i prawem. Całość pomyślana jest jednak tak, aby stworzyć wrażenie nieustannej komunikacji pomiędzy Mojżeszem z Jahwe.

Podsumowanie

Literacko-teologiczny koloryt Księgi Liczb cechuje styl i struktura o charakterze militarnym. Izrael przenosi się tu z Synaju (Lb 1-10) do Moabu (Lb 22-36). W czasie drogi izraelici wielokrotnie okazują buntowniczy charakter i ostatecznie ma to swoje daleko idące konsekwencje. Celem ich wędrówki jest dotarcie do Ziemi Obiecanej oraz jej podbój. Jego początki opisane są w ostatnich rozdziałach księgi. W miarę czasu zachodzi jednak istotna zmiana. Wydarzenia związane z utratą ducha i zaufania wobec Jahwe po penetracji Kanaanu przez zwiadowców izraelskich (Lb 13-14), powodują odsunięcie pierwszego pokolenia Izraelitów od obietnic złożonych przodkom i wyznaczenia drugiego pokolenia, które dopiero po czterdziestu latach wędrówki (czas życia jednego pokolenia) wejdzie do Ziemi Obiecanej. Przesłanie teologiczne w tak ukształtowanym dziele akcentuje fakt, że przed każdym pokoleniem zawsze leżą dwie możliwości: buntować się i okazywać brak zaufania wobec Boga, tracąc przez to szansę na pobyt w Ziemi Obiecanej lub uczyć się Mu ufać, zachowując ją. Przed takim wyborem staje każde kolejne pokolenie.